

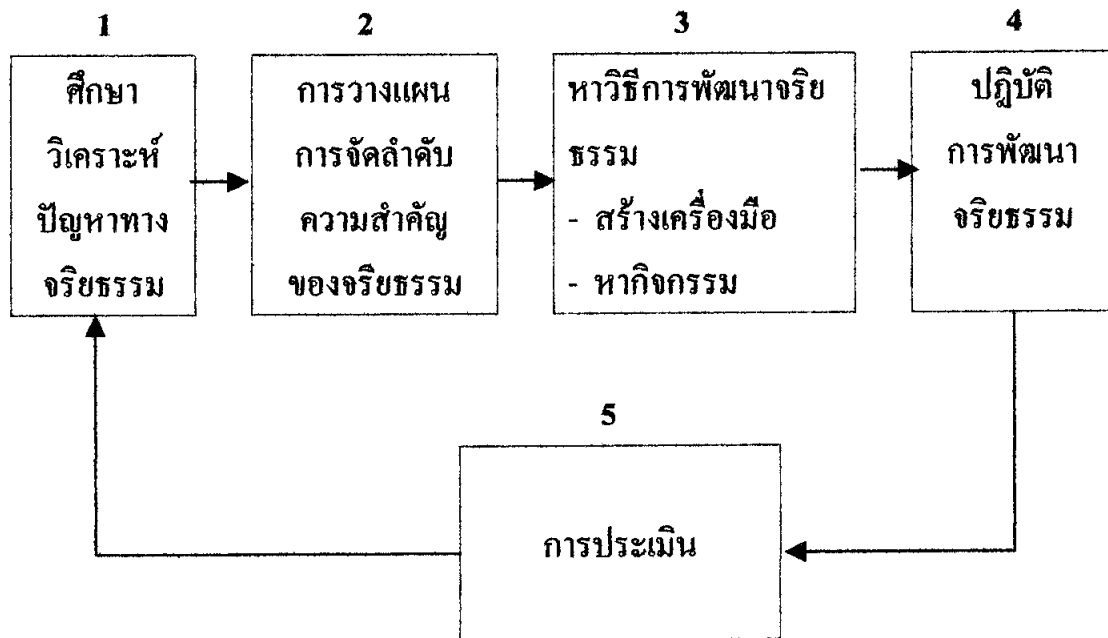
บทที่ 4

กระบวนการพัฒนาจริยธรรม

การพัฒนาจริยธรรมเพื่อการพัฒนาหลักสูตร ต้องอาศัยบุคคลที่นำหลักสูตรไปใช้โดยตรง ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู และบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกคน

กระบวนการพัฒนาจริยธรรม

กระบวนการพิจารณาจริยธรรม คือขั้นตอนที่ผู้สอนเตรียมวางแผนไว้เพื่อหาทางพัฒนาจริยธรรมแก่ผู้เรียนอย่างเป็นระบบ อันประกอบด้วยการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาทางจริยธรรม การวางแผน การหาวิธีการเพื่อพัฒนา การปฏิบัติ และการประเมิน ดังแผนภูมิ

การศึกษาวิเคราะห์ปัญหาจริยธรรม

ขั้นตอนการศึกษา วิเคราะห์ ปัญหาทางจริยธรรม ผู้สอนระดับมหาวิทยาลัย และโรงเรียน ได้ทำวิจัยเกี่ยวกับจริยธรรมเพื่อตอบคำถามของตนเอง และสังคมไว้มากมาย จากงานวิจัยเหล่านั้น ผู้สอนสามารถนำผลจากงานวิจัยมาใช้ในการวางแผนกระบวนการพัฒนาจริยธรรมได้ นอกจากงานวิจัยแล้ว โครงการหรือกิจกรรมที่สถานศึกษาหรือครูอาจารย์ได้รับยกย่องจากกระทรวงศึกษาธิการว่า เป็นสถานศึกษาหรือครูอาจารย์ผู้มีผลงานด้านจริยธรรม จริยศึกษาคีเด่น ได้จัดทำขึ้นและใช้ได้ อย่างมีประสิทธิภาพมาแล้ว โครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ก็จะป็นต้นแบบให้สถานศึกษา ครูอาจารย์ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้นำไปประยุกต์ใช้ต่อไป

งานวิจัยเกี่ยวกับจริยธรรม

พิศาล แซ่มโสภ (2539, สารบัญ) ได้รวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม จริยศึกษา ศิลธรรม และศาสนา ไว้ 31 เรื่อง มีหลายเรื่องที่น่าศึกษาและนำมาวิเคราะห์ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการวางแผน ยกตัวอย่าง

1. หัวข้อวิจัย : การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและปัญหาจริยธรรม

ผู้วิจัย : รศ.ดร.สุภางค์ จันทวานิช และคณะ พ.ศ. 2534

ผลการวิจัยพบปัญหาหลายด้านดังนี้ (1) ปัญหาจากการทำประเทศให้ทันสมัย ทำให้คนรุ่นใหม่ คุณภาพวัฒนธรรมและความรู้เดิม ยกย่องผู้มีเงินและวัตถุ ซึ่งจากปัญหานี้ผู้วิจัยได้เสนอแนะแนวทางแก้ไขโดย การสร้างสำนึกแก่เยาวชน ปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอน กิจกรรมในทุกสาขาวิชาให้สัมพันธ์กับโลกภายนอก เพื่อให้มนิสิตได้ประสบการณ์ และเกิดสำนึกถึงผลกระทบต่าง ๆ ที่มีต่อสังคม (2) ปัญหาจากการสื่อสารและสื่อมวลชนยุคใหม่ ที่มีบทบาทอย่างมากในการสร้างค่านิยมและรสนิยมต่อคนไทย มหาวิทยาลัยควรพัฒนาความสำนึกในบทบาทและอิทธิพลของสื่อมวลชนในการเรียนการสอน (3) ปัญหามนุษย์กับสิ่งแวดล้อม สถาบันอุดมศึกษาควรเป็นผู้นำในการสร้างจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม ควรสร้างหลักสูตร กิจกรรม รวมทั้งงานวิจัยในส่วนที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

(4) ปัญหาด้านการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยควรสร้างความเข้าใจ และความสำนึกเชิงการเมืองที่สัมพันธ์กับความสำนึกเชิงจริยธรรม พร้อมพัฒนาศักยภาพของ มหาวิทยาลัยให้สามารถทำหน้าที่เดือนสติและชี้นำต่อสังคม โดยการให้การสนับสนุน กิจกรรมที่สร้างสรรค์ ทำให้เกิดความสำนึกต่อจริยธรรม

2. หัวข้อวิจัย : การศึกษาคุณสมบัติของค่านิยมพื้นฐานทางจริยธรรมของ คนไทย

ผู้วิจัย : ดร.ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล พ.ศ. 2529

การวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยต้องการจัดลำดับความสำคัญของค่านิยมทางจริยธรรม ของคนไทย ระบบและความสัมพันธ์ของค่านิยมทางจริยธรรม และเพื่อศึกษาแนวทาง ในการสอน และการปลูกฝังค่านิยมทางจริยธรรมให้แก่นักเรียน ผลจากการวิจัยสรุป ได้ว่า ค่านิยมทางจริยธรรมของคนไทย มีความสำคัญลดหลั่นกันไปตามลำดับดังนี้

1. ความกตัญญู
2. การมีวินัยในตนเอง
3. ความซื่อสัตย์
4. การยึดหลักการ
5. ความกตัญญูรู้คุณ
6. ความเสียสละ
7. มีน้ำใจเมตตา
8. การตรงต่อเวลา
9. การพึ่งพาอาศัยกัน
10. การยึดตัวบุคคล

ค่านิยมทางจริยธรรม 10 ประการ มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและมีระบบ ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับความคิดเห็นในเรื่องการสอนจริยธรรมว่า ควรแก้ ปัญหาจริยธรรมโดยมุ่งทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ครอบครัวควรรับผิดชอบการปลูกฝัง จริยธรรมให้เด็ก เห็นควรเปิดสอนจริยธรรมให้แก่นักศึกษาทุกคน

การจัดการเรียนการสอนจริยธรรมให้แก่เยาวชนนั้น ไม่เห็นด้วยที่จะให้ มีการเปิดสอนจริยธรรมเป็นวิชาและให้คะแนน แต่จริยธรรมเป็นสิ่งที่ต้องปลูกฝัง จึงควรสอดแทรกไว้ในทุกเรื่องเมื่อมีโอกาส ครูทุกคนควรจะได้รับผิดชอบการสอน จริยธรรม สถาบันที่ผลิตครูให้นักศึกษาครูทุกคนเรียนรู้เรื่องจริยธรรม และการสอน จริยธรรม ส่วนการปลูกฝังจริยธรรมนั้นต้องใช้หลาย ๆ วิธี ประกอบกันตามโอกาส เช่น การเล่านิทาน การจัดกิจกรรม จัดอบรมสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมจริยธรรม

3. หัวข้อวิจัย : การศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเหตุผลเชิงจริยธรรมในการสอนจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 2 ด้วยการสอนโดยใช้บทบาทสมมติกับการสอนตามคู่มือครู

ผู้วิจัย : นางสาวสมศิริ ปลื้มจิตต์ พ.ศ. 2534

งานวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยต้องการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการสอนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม โดยการใช้บทบาทสมมติกับการสอนตามคู่มือครูของกรมวิชาการ ผลจากการวิจัยสรุปได้ว่า นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาโดยใช้บทบาทสมมติ กับการสอนตามคู่มือครูของกรมวิชาการ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่แตกต่างกัน ส่วนนักเรียนที่เรียนสังคมศึกษาโดยบทบาทสมมติกับการสอนตามคู่มือครูของกรมวิชาการ มีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมแตกต่างกัน

ผู้วิจัยเสนอแนะให้ใช้วิธีการสอนโดยใช้บทบาทสมมติในการสอน ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ควรสนับสนุนให้นักเรียนได้รับการฝึกยกระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมในการสอนจริยศึกษาด้วยวิธีสอนโดยใช้บทบาทสมมติให้เห็น ไปตามขั้นตอนตามแผนการสอนของงานวิจัย นอกจากนี้สถาบันหรือหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการผลิตครูอาจารย์ ควรมีการให้ความรู้และฝึกอบรมให้ครูอาจารย์มีความรู้ ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ที่ก่อให้เกิดผลการพัฒนาจริยธรรมแก่ตัวผู้เรียน ทั้งทางด้านความรู้ ทางจริยธรรม ทักษะคติทางจริยธรรม เหตุผลเชิงจริยธรรม และพฤติกรรมทางจริยธรรม เกี่ยวกับหลักสูตรและการเรียนการสอน ควรพัฒนาครูผู้สอน ศีลธรรมจริยธรรม ให้เป็นคนดีนำเคารพศรัทธาก่อนจึงจะฝึกอบรมจิตใจเด็กให้พัฒนาได้ ทั้งนี้เพราะว่าบุคลากรในการสอนจริยธรรมเป็นส่วนประกอบสำคัญในการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียน

4. หัวข้อวิจัย : สภาพการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ตาม
หลักสูตรพุทธศักราช 2524 ของครูผู้สอนระดับมัธยม
ศึกษาตอนปลาย เขตการศึกษา 8

ผู้วิจัย : ผศ.พนิดา สีนสุวรรณ และคณะ พ.ศ. 2531

การวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการเรียนการสอน ปัญหาการเรียนการสอน และความต้องการของครูผู้สอน ตลอดจนศึกษาเปรียบเทียบ สภาพการเรียนการสอนของครูผู้สอน ตามเพศ อายุ ประสบการณ์การสอน และ ขนาดโรงเรียนที่สอน ผู้วิจัยคาดหวังว่า ผลจากการวิจัยจะได้นำไปปรับปรุงหลักสูตร การเรียนการสอน วิชาสังคมศึกษา และเป็นแนวทางการจัดโครงการบริการทางวิชาการแก่ชุมชน ที่สำคัญที่สุดคือ เพื่อเป็นแนวทางและแนวคิดในการปรับปรุงหลักสูตร วิชาพระพุทธศาสนา และหลักสูตรปริญญาตรีและโทของสายวิชา

ผลจากการวิจัยพบว่า สภาพการเรียนการสอนมีปัญหาที่ไม่สามารถนำแนวทางที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้ไปสู่การปฏิบัติจริงได้ทุกข้อ การวัดผล ประเมินผลพบว่า การทดสอบย่อยภายหลังการสอนนั้น ผู้สอนส่วนใหญ่ไม่ได้ปฏิบัติ

ผู้วิจัยเสนอแนะให้เพิ่มหน่วยการเรียน และให้โอกาสครูผู้สอนเข้ารับการ ฝึกอบรมเพิ่มพูนประสบการณ์ด้านการเรียนการสอนจากวิทยากรที่ชำนาญด้านการ เรียนการสอน

การค้นหาแนวคิดในการพัฒนาจริยธรรม

แนวคิดในการพัฒนาจริยธรรมของ Kirschembaum (1995, 14) กล่าวว่า “ความพยายามที่จะช่วยผู้อื่นให้มีความรู้ที่ถูกต้องแน่นอน มีทักษะและทัศนคติและค่านิยมที่เป็นที่พอใจของสังคมและตนเองในการดำเนินชีวิต”

จากแนวคิดนี้ ได้อธิบายถึงจุดหมายหลัก 2 ประการ คือ

1. เพื่อช่วยให้คนดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข รู้จักตนเอง รู้จักผู้อื่น สิ่งแวดล้อมรอบตัว และรู้จักเลือกสิ่งที่ดีมีคุณค่าแก่ตนเอง

2. เพื่อช่วยให้คนอยู่ในสังคมได้โดยเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม มีความรับผิดชอบเอาใจใส่เห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ รู้จักเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น มีความประพฤติปฏิบัติที่นำไปสู่ความสุขสงบของสังคมและเพื่อนมนุษย์
3. เพื่อช่วยให้เยาวชนเกิดการเรียนรู้ และเกิดทัศนคติที่ดีทางจริยธรรม เพื่อจะได้มีพฤติกรรมในทางที่ดี เช่น มีความเสียสละ ความเอื้อเฟื้อ ความโอบอ้อมอารี และยอมรับนับถือสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น

นอกจากการศึกษาจากงานวิจัยแล้ว อาจได้จากการค้นคว้าหาข้อมูลจากเอกสารสื่อสิ่งพิมพ์ หรือหากจำเป็นก็ต้องลงมือทำวิจัยเพื่อค้นหาคำตอบด้วยตนเองอีกด้วย

การวางแผน

กระบวนการพัฒนาจริยธรรมที่ดำเนินการเป็นระบบ การวางแผนเป็นเรื่องจำเป็น และเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การพัฒนาจริยธรรมสะดวก และมีทิศทางแน่นอน การวางแผนหมายถึงการคิดภาพรวมว่าจะทำอะไร มีวัตถุประสงค์อะไร ทำอย่างไร ในเรื่องใด ทำเมื่อไร ใครทำ

ในขั้นแรกจากงานที่ศึกษาวิเคราะห์เมื่อพบปัญหาทางจริยธรรมที่ควรแก้ไข ในขั้นวางแผนก็ต้องนำปัญหาเหล่านั้นมาจัดลำดับความสำคัญก่อนหลังหรือคัดเลือกตามความจำเป็น ตั้งจุดประสงค์ วางขั้นตอนการดำเนินงาน งบประมาณ ระยะเวลา ผู้รับผิดชอบ เป็นต้น

วิธีการพัฒนา การสร้างสื่อ

เมื่อวางแผนพอมองเห็นภาพโดยรวมแล้ว ขั้นนี้เป็นขั้นการสร้างเครื่องมือหากิจกรรม/โครงการ ที่จะเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาหาวิธีที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ต้องกำหนดรูปแบบ/วิธีการปฏิบัติ อย่างชัดเจน หาแนวร่วมโดยการจัดตั้งองค์การ

พัฒนา ยกตัวอย่างเช่น หากเลือกใช้วิธีการอบรมหน้าชั้นทุกวัน ๆ ละ 5 นาที ครูทุกคนก็ควรจะร่วมมือร่วมใจกัน ปรีกษาหารือ ทำให้เป็นแบบอย่างเดียวกัน แบ่งหัวข้อการอบรมสั่งสอนให้สอดคล้องกันทุกชั้นเรียน อย่างประสานกัน และที่สำคัญอย่างต่อเนื่องและด้วยความตั้งใจจริงของครูทุกคน

วิธีการพัฒนาเยาวชนของครูมีมากมายหลายรูปแบบ แต่ที่นิยมใช้กันมากทั่วโลก และยอมรับว่ามีผลต่อการประพฤติปฏิบัติของเยาวชนคือวิธีต่าง ๆ เหล่านี้

1. การปลูกฝังค่านิยมและจริยธรรม (Inculcating Values and Morality)
2. การปฏิบัติเป็นแบบอย่างทางจริยธรรม (Modeling Values and Morality)
3. การอำนวยความสะดวกทางค่านิยมและจริยธรรม (Facilitating Values and Morality)
4. การจัดกิจกรรม/โครงการส่งเสริมด้านจริยธรรม
5. การพัฒนาทักษะในการปลูกฝังจริยธรรม

การปลูกฝังทางจริยธรรม

การปลูกฝัง (Inculcating) แตกต่างกับการสั่งสอน (Indoctrination) ประการสำคัญอยู่ที่การเตรียมตัวการวางแผน เวลาและวิธีการ การปลูกฝังอย่างหนึ่งอย่างใด ต้องอาศัยการเตรียมการและมีทิศทางที่แน่นอน ในการปลูกฝังด้านจริยธรรมนั้นได้รวมเอาวิธีการอื่น ๆ มาใช้อย่างเต็มรูปแบบและต่อเนื่อง ผู้ปลูกหน่อจริยธรรมจะต้องคอยบำรุงรักษา ดูแล อันหมายถึงการติดตามประเมินผล (Formative Evaluation) ทุกชั้นทุกตอน เงื่อนไขของเวลาจึงต้องให้ยาวนานต่อเนื่อง ยิ่งเริ่มได้เร็วเท่าไรยิ่งมีผลดีมากกว่านั้น

การเป็นแบบอย่างทางค่านิยมและจริยธรรม

การเป็นแบบอย่างเป็นวิธีที่ดีที่สุดในการพัฒนาจริยธรรมแก่ทุกกลุ่มคน ไม่ว่าจะผู้ใหญ่หรือเด็กมีพฤติกรรมที่คล้ายคลึงกันคือ ชอบเลียนแบบผู้อื่น Berreth and Berman (1997, 25) ยืนยันว่า “We can help children develop social skills and moral values through modeling, direct instruction” นั้นหมายความว่าในสังคมจะต้องมีแบบอย่างที่ดี ในครอบครัวบิดามารดาควรเป็นแม่แบบ ในขณะที่ทางโรงเรียน ครูต้องเป็นแม่แบบที่ดี นอกจากนั้นในสังคมและสิ่งแวดล้อมรอบตัวควรจะได้มีตัวอย่างพอมองเห็นเป็นแบบได้ อนิรุส (Anytus) เคยบอก โซเครตีส (Socrates) ว่า เขาจะสอนรู้เรื่องคุณธรรมจากผู้เฒ่าผู้แก่ และคนสำคัญทางประวัติศาสตร์ Stone (1988, 88) หากครูและคนในสังคมแสดงคุณลักษณะที่ดีต่อกัน เช่น ความเมตตา กรุณา เอาใจใส่ ซื่อสัตย์และกัน มีความยุติธรรม ขยันหมั่นเพียร อดทน มีความรับผิดชอบ กิริยามารยาทเรียบร้อย ฯลฯ เขาจะซึมซับสิ่งเหล่านี้ไว้ปฏิบัติและประพฤติปฏิบัติตามต่อไป

การอำนวยความสะดวกทางจริยธรรม

การอำนวยความสะดวกทางจริยธรรม คือการที่ครูเปิดโอกาสให้เยาวชนได้รู้จักคิด ตัดสินใจอย่างอิสระเสรี โดยครูเป็นผู้ป้อนข้อมูล ข่าวสารที่ถูกต้องให้ ในประเทศไทยขณะนี้เป็นที่น่ายินดีว่ามีการตื่นตัวทางด้านนี้เป็นอย่างมาก มีผู้ลงทุนลงแรง ร่วมใจกันสร้างโรงเรียนสาธิตด้านจริยธรรม โดยเฉพาะแก่เยาวชนชั้น ชื่อ โรงเรียนสัตยาไส อยู่ที่อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี โรงเรียนนี้เน้นกิจกรรมสร้างเสริมคุณธรรม วินัย และจริยธรรม บทเรียนที่โรงเรียนนี้ได้ปรับใช้มีคุณค่าและปลูกฝังเป็นแบบอย่างที่ดีเท่านั้น เพราะจุดหมายหลักของโรงเรียนคือ เป็นโรงเรียนตัวอย่างของการศึกษาเรื่องคุณค่าของความเป็นมนุษย์

การจัดกิจกรรม/โครงการส่งเสริมจริยธรรม

กิจกรรม/โครงการด้านจริยธรรมในปัจจุบัน โรงเรียนได้จัดกันแพร่หลายทั่วประเทศ ตามที่ พิศาล แซ่มโสภา (2539) ได้รวบรวมโครงการ/กิจกรรมของโรงเรียนทั่วประเทศมากกว่า 200 โครงการ ได้แสดงให้เห็นว่าการตื่นตัวด้านจริยธรรมเป็นแนวคิดที่บอกเหตุว่าจริยธรรม คุณธรรม จะกลับคืนมา

โครงการที่น่าสนใจได้แก่ “โครงการปลูกป่าพัฒนาคุณธรรม” ของโรงเรียนวชิรปราการ จังหวัดกำแพงเพชร “โครงการสะสมความดี” ของโรงเรียนบ้านทุ่งน้อยฯ จังหวัดนครปฐม กิจกรรม “บ้านธรรมะ” ของโรงเรียนยะหาศรียานุกูล จังหวัดยะลา โครงการ “เสียงแห่งคุณธรรม” ของโรงเรียนกาฬสินธุ์พิทยาสรรพ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นต้น